

HET RECHT IS EEN VERHAAL

Vrijwel vanaf het begin schreef Miek Smilde voor *Mr.* In de loop der tijd interviewde ze als freelancemedewerker meer dan 150 juristen. Half september verschijnt Smildes tweede roman, *Dorsmans dood* (zie pagina 76). Daarmee neemt zij afscheid van de journalistiek. “Fictie is voor mij nog de enige manier om de waarheid enigszins te naderen.”

DOOR KAREN RIJLAARSDAM FOTO CHANTAL ARIËNS

“**D**orsmans dood, het zou zomaar een titel van een thriller kunnen zijn”, staat op pagina 188 van het nieuwste boek van Miek Smilde.

“Maar dat is het dus niet”, vertelt de auteur. “Het is geen *whodunnit*. Het gaat wel over de verkrachting en moord op een jonge vrouw, Esther Dorsman, maar dan vooral over de rechtszaak en wat die met de rechter doet.”

De rechtbank heeft in deze zaak een verdachte tot twaalf jaar gevangenisstraf veroordeeld – op grond van een onvolledig dna-profiel. Het gerechtshof Den Bosch legt veertien jaar op, ondanks de twijfel van een van de raadsheeren. Vier jaar later duikt een andere potentiële dader op; zijn dna blijkt volledig overeen te komen met dat uit de zaak-Dorsman. De voorzitter van de strafkamer die de zaak in hoger beroep behandelde, Pieter Coorn, begint te twijfelen. Heeft iemand bewust bewijsmateriaal achtergehouden? Heeft hij zich emotioneel te veel laten meeslepen in deze publicitair gevoelige zaak? Wie is hij nog als er geen waarheid bestaat?

FICTIEF

“Als je over dwalingszaken leest worden meestal de verdachten besproken, of je leest over de betrokken advocaten. Het leek mij interessant om te kijken hoe een rechter zo’n zaak emotioneel ervaart.” Dus kroop Smilde in het hoofd van de 59-jarige Pieter Coorn. “Hij is, net als de rechtszaak, helemaal fictief”, haast ze zich te zeggen. Coorn komt uit een Rotterdams fietsenmakersgezin, en is de enige die gaat studeren. Hij begint als sociaal advocaat in Arnhem, wordt na tien jaar rechter in Assen, is tijdelijk gedetacheerd in Den Haag tijdens de parlementaire enquête opsporingsmethoden om vervolgens raadsheer te worden. Zijn stijging op de maatschappelijke ladder leidt ertoe dat hij van zijn familie vervreemdt. “Zo’n emancipatieachtergrond vond ik interessanter om over te schrijven dan over een Minerva-jurist met dubbele achternaam – waardoor Pieter Coorn trouwens wel is gefascineerd”,

zegt Smilde. Behalve de wederwaardigheden van de hoofdpersoon, passeren in het boek meer of minder expliciet ook tal van ontwikkelingen op strafrechtelijk gebied de revue. Smilde: “We zijn de afgelopen decennia fundamenteel anders over strafrecht gaan denken. In de jaren zeventig was het strafrecht het vieze broertje van het civiel recht; het was een marginaal rechtsgebied. Vanaf de tweede helft van de jaren tachtig kwam het strafrecht steeds meer in de belangstelling te staan, zowel van juristen als van media en publiek. De zaak-Octopus met Charles Z. was volgens mij een kantelpunt. Vanaf dat moment werd het strafrecht *hip and happening*. Sinds de jaren negentig werden de straffen hoger; je had de IRT-affaire; na 9/11 kreeg je een enorme veiligheidscultus; er was een aantal rechterlijke dwalingen; slachtofferrechten kwamen op. Die veranderingen fascineren me en liggen aan *Dorsmans dood* ten grondslag.”

WAARHEID

Zelf kreeg Smilde al jong verhalen te horen over de strafzaken die haar moeder als rechter behandelde. Ze leerde twee dingen van haar. Les 1: wantrouw ieder verhaal, hoe zielig ook; blijf twijfelen. Les 2: de waarheid bestaat niet. “Het recht is een manier om op een gegeven moment een beslissing te nemen, maar het is geen wiskundige redenering met twee premissen die tot een conclusie leidt. Daaraan staat de rechterlijke overtuiging in de weg. Het recht is een constructie, een verhaal. Eigenlijk is dat vergelijkbaar met hoe je als journalist te werk gaat. Zowel rechters als journalisten proberen verhalen te maken van een werkelijkheid; dé waarheid kennen we niet.” Smilde – sinds kort werkzaam bij de NVvR – werkte bijna 25 jaar als journalist. Ze schreef onder andere voor *Trouw*, *NRC Handelsblad*, *Vrij Nederland* en verschillende vakbladen. De journalistiek ging haar de laatste jaren meer en meer tegenstaan. “Freelancers hebben het steeds moeilijker gekregen. Bovendien is er steeds minder ruimte voor het

echte verhaal. Ik wil als journalist iemand de ruimte kunnen geven om zijn verhaal te vertellen, maar sommige opdrachtgevers willen dat je volgens bepaalde formats werkt en er moet steeds meer vanuit emotie worden geschreven. Ik heb niets tegen emotie, maar al te eenvoudig scoren met dramatische verhalen staat me tegen. Er moet ruimte voor verwarring zijn, zoals het echte leven ook verwarrend is. Daarom ben ik fictie gaan schrijven. Fictie is voor mij nog de enige manier om de waarheid enigszins te naderen.”

“VEEL JURISTEN
LIJKEN ZICH
TEGENWOORDIG
WEINIG RUIMTE
VOOR TWIJFEL
TE GUNNEN”

LOSGEZONGEN

Voor Mr. interviewde Smilde in de loop der tijd zo'n 150 juristen. Van Arthur Hartkamp tot Liesbeth Zegveld, van Ferdinand Grapperhaus (toen nog advocaat) tot Taru Spronken, van Maarten Feteris tot Maxim Februari. Ze vroeg hen naar hun studie, werk, naar actuele juridische kwesties en naar hun ideeën over het recht. Dat leidde tot uiteenlopende gesprekken met heel verschillende juristen. Toch waren er ook wel wat overeenkomsten. “Iedereen was op zijn manier begaan met het recht”, zegt Smilde. “Of het nu over de gefinancierde rechtsbijstand ging, het politieke commentaar op rechterlijke beslissingen, de mensenrechten, de vercommercialisering van de advocatuur of slepende asielprocedures: met heel verschillende verhalen waarschuwden juristen voor de sluipende uitholling van het recht.” Wat Smilde opvallend vond was dat de meeste mensen die ze sprak eigenlijk geen jurist hadden willen worden.

WIE IS MIEK SMILDE?

Miek Smilde (1966) studeerde Nederlandse taal- en letterkunde en rechten aan de Universiteit van Amsterdam. Ze ging daarna aan de slag bij het ministerie van Justitie waar ze hoofdredacteur van een aantal justitiële uitgaven werd. Sinds oktober 1998 werkt ze als freelance journalist. Ze publiceerde in onder meer *Vrij Nederland*, *Trouw*, *de Volkskrant*, *Psychologie Magazine* en *Mr.*

In 2015 schreef Smilde in opdracht van de Onderzoeksraad voor Veiligheid het boek *MH17, onderzoek, feiten, verhalen*. In 2011 verscheen haar non-fictie-debuut *Raarhoek*, over de geschiedenis van de naorlogse psychiatrie. In 2013 volgde de roman *Gloria in excelsis Deo* en in 2016 de poëziebundel *De achterkant van juni*. Ze is sinds april van dit jaar beleidsadviseur bij de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak en studeert religiewetenschappen.

Miek Smilde is getrouwd en heeft drie dochters.

“Slechts een enkeling had altijd al een gevoel voor rechtvaardigheid en wilde bijvoorbeeld advocaat worden. De meesten hadden liever iets in de bètahoek gedaan, maar vonden zichzelf daar te dom voor. Of ze wilden schrijver of journalist worden, maar waren bang dat daarmee geen droog brood te verdienen was.”

Haar interessantste gesprekspartners vond ze wetenschappers. “Omdat die toch het

meest vrij in hun denken zijn.” Waar ze moeite mee had waren sommige Zuidas-advocaten. “Er zijn advocaten die de halve wereld rondvliegen om ingewikkelde juridische constructies op te tuigen, ook in China of in andere landen waar de politiek wat anders denkt over *the rule of law* dan wij. Sommigen zijn compleet losgezongen van de werkelijkheid, maar hebben intussen wel hun mond vol over het belang van de rechtsstaat en hoe belangrijk de toegang tot het recht is. Dat vond ik soms lastig te rijmen met hun uurtarieven.”

Smilde vroeg haar gesprekspartners altijd naar hun jeugd. Veel geïnterviewden waren daardoor verrast, maar de meesten vonden het leuk om over hun achtergrond te vertellen. “Je bent nooit je ouders, maar waar je vandaan komt bepaalt toch wel deels wie je later wordt. Daar wilde ik graag meer over weten. Ben je, zoals bijvoorbeeld mijn moeder, de eerste van de familie die gaat studeren? Kom je uit een eeuwenoud klassiek juristengeslacht? De waarden en normen die je van huis uit meekrijgt neem je wel degelijk mee.” Lachend: “Daarvan ben ik zelf ook een exponent. Mijn vader was psychiater, mijn moeder rechter. Bot gezegd ben ik met gekken en criminelen opgevoed. Ik kreeg de rafelranden van de samenleving mee. Daar leer je veel van.”

CENTRUM VAN DE WERELD

Zijn juristen in de twintig jaar dat Smilde voor Mr. werkte erg veranderd? “Ze zijn minder bescheiden geworden. Iedereen die zich laat interviewen en met zijn gezicht op de cover van Mr. komt is in zekere zin ijdel of heeft iets te verkopen, maar twintig jaar geleden was de bescheidenheid groter. Er was meer ruimte voor nuance en twijfel. De jongere generatie neemt duidelijker stelling, vind ik. Veel juristen ontlenen tegenwoordig een zekere vanzelfsprekendheid aan hun jurist-zijn. Ze hebben de neiging zichzelf tot het centrum van de wereld te maken en alles vanuit het systeem van regelgeving te bekijken. Voor de andere kant van het verhaal, de schaduwzijde, hebben ze weinig tot geen oog. Waar is de troost, de verzoening, de mildheid? Dat laten ze weinig zien. Veel juristen lijken zichzelf weinig ruimte voor twijfel te gunnen. Anders dan Pieter Coorn in het boek.” ■

DORSMANS DOOD

Dorsmans dood is de titel van de juridische roman die Mr.-medewerker Miek Smilde schreef. Hoofdpersoon is raadsheer Pieter Coorn, die na een rechterlijke dwaling in gewetensnood komt. In deze voorpublicatie van het op 10 september te verschijnen boek ontmoet Pieter Coorn zijn inmiddels gepensioneerde collega Jeanet, met wie hij destijds de zaak-Dorsman behandelde. Zij was het die in raadkamer haar twijfels uitte over het gevonden dna-profiel, dat een deskundige van het NFI toeschreef aan de verdachte, Chavdar Y. Mede op grond van deze verklaring kreeg hij van het hof veertien jaar gevangenisstraf.

Het was fijn haar stem weer te horen. De gearticuleerde dictie van een vrouw die, geboren in de oorlog, was geschoold op een manier die elke ouder tegenwoordig als ideaal voor ogen stond. Een vrouw die de emancipatiebewegingen van de jaren zestig eigenstandig was vooruitgesnel, rechten had gestudeerd in een tijd dat getrouwde vrouwen nog handelingsonbekwaam waren, bewust – of onbewust, dat wist Pieter eigenlijk niet eens, hij ging ervan uit dat het bewust was – had gekozen voor de rechterlijke macht, veertig jaar rechter was geweest, geen enkele andere ambitie koestend, rechtlijnig en eigenzinnig – een zeldzame combinatie. Jeanet Warmerdam was altijd alleen geweest. Geen man, geen kinderen, ‘geen poes ook’ had ze hem eens toevertrouwd. Misschien dat het haar nu oprak, dacht Pieter toen hij met twee dampende mokken terug naar de kamer liep, dat gemis aan directe verwanten die een deel van de zorg konden dragen. Aan de andere kant kende hij genoeg mensen die hun kinderen zelden tot nooit zagen. Dat Veerle dit weekend langs was gekomen, was een klein wonder. Sinds ze een baan had als trainee bij een consultancybureau in De Bilt, kwam ze zelden thuis, ook al woonde ze nog steeds in de studentenflat die ze in haar tweede jaar bedrijfskunde had kunnen betrekken. Ze wilde sparen om iets te kunnen kopen, zei ze. En sinds de crisis vroeg de bank om eigen geld.

Veerle was vast van plan veel geld te verdienen. Het leek haar enige echte drijfveer te zijn. Strijden voor een rechtvaardige wereld of een eerlijke inkomensverdeling waren idealen die haar generatie volstrekt onverschillig lieten. Geboren na de val van de Berlijnse Muur, waarmee de kapitalistische verering van het individu het definitief gewonnen leek te hebben van haar oude, collectivistische vijand, was er maar één manier om je aanwezigheid op deze toch al veel te volle aarde te rechtvaardigen, en dat was geld. Veerle had een hekel aan wat ze sloebers noem-

de. Pieter had haar verboden die kwalificatie te gebruiken, zij had haar schouders erover opgehaald. Opvallend genoeg kon ze het uitstekend vinden met zijn familie uit Rotterdam. Vooral Hans was erg op haar gesteld. “Ze doet niet zo moeilijk als jij”, had hij tegen zijn jongste broer gezegd. “Niks principieel, gewoon handen uit de mouwen. Een moordwif vind ik het, die dochter van jou.” Misschien dat het kwam omdat Hans geen dochters had. Zelf vond Pieter zijn dochter nogal oppervlakkig.

(...)

“Pieter? Pieter, waar ben je in hemelsnaam met je gedachten?”

Jeanets stem drong langzaam tot hem door.

“Wat zei je?”

“Je had het over de telefoon over een herziening. Je noemde de adviescommissie afgesloten strafzaken. Met welke zaak heeft dat te maken? Ik heb me suf gepiekerd.”

“Dorsman.”

“Dorsman? Esther Dorsman? Daarin is nooit cassatie ingesteld. De acas heeft daar twee jaar geleden al over geadviseerd. Negatief. Afgewezen.”

“Er heeft zich een nieuwe verdachte gemeld.”

“Uit zichzelf?”

“Nee, dna-match. Diefstal met geweld. Het profiel popte op.”

“Zo simpel.”

“Zo simpel.”

“Zo dom.”

Jeanet Warmerdam stond op en liep naar het raam dat uitzicht bood op een klein plantsoen. Ze plukte wat dorre blaadjes van de kamerplanten in de vensterbank. Pieter volgde haar blik naar buiten. In de zeventig was ze, geen man, geen kind, geen zus meer. Een scherp verstand, een uitstekende staat van dienst en wat er restte was een oude

vrouw op sokken wier tenen kromden en die leed aan een chronische vorm van eczeem. Waarom beten mensen zich toch zo vast in hun ambities om te worden wie ze dachten te moeten zijn? Waarom had Karel Burger zo zijn best gedaan om procureur-generaal te worden? Om het recht te dienen, rechtvaardigheid na te streven? Niets dan ego was het geweest, een hartstochtelijke drang erkend te worden. Het gat dat de scheiding van zijn ouders in zijn jeugd had geslagen, moest op een of andere manier worden gedicht, het alcoholisme van zijn vader gewroken. In zekere zin was ook dat een zoektocht naar rechtvaardigheid, dacht Pieter. Jeanet had het recht gediend. Consequent, genadeloos als het moest, mild als het kon, maar bovenal zonder twijfel en bogend op een rotsvast vertrouwen dat onafhankelijke rechtspraak een van de onaantastbare pijlers was waarop de naoorlogse samenleving was gebouwd. Geboren in de vroege jaren veertig was zij getekend door de oorlog en alles wat daarmee samenhangt. Als jonge studente had zij

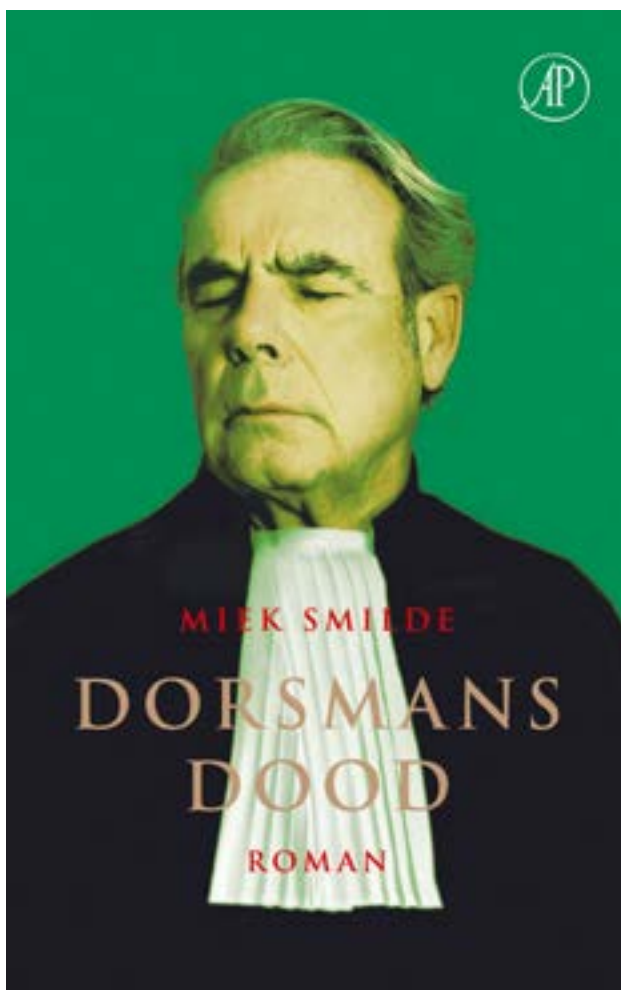
**HET RECHT WAARIN
KAREL BURGER
EN HIJ WAREN
GESCHOOLD, WAS
INGEHAALD
DOOR DE TIJD**

aan de Vrije Universiteit geleerd hoe het recht kon worden misbruikt om bevolkingsgroepen verdacht te maken, te isoleren en uiteindelijk te vermoorden en hoe belangrijk het was om weerstand te bieden aan een politiek die het recht vervormde tot een instrument van onrecht. Pieter, een kleine generatie jonger, had voor het recht gekozen, omdat het in zijn tijd juist een instrument was waarmee politieke doelen bereikt kon-

den worden. Werkgevers en universiteitsbestuurders, psychiaters en huiseigenaren, alles wat naar macht rook, werd met het recht in de hand bestreden als onrechtvaardig, ondemocratisch en als het even kon zelfs fascistisch. Pieter had geloofd in de sociale strijd voor de zwakkeren, tegen de elite.

Nu was hij zelf elite geworden. Het recht waarin mannen als Karel Burger en hij waren geschoold, was ingehaald door de tijd. Rond 1971, het jaar waarin hij zelf ging studeren, waren er ongeveer tweeduizend advocaten. Nu, in 2017, waren dat er meer dan zeventienduizend. Het recht was doorgedrongen tot de haarvaten van de samenleving, maar niet zoals de idealisten van destijds hadden beoogd. De sociale advocatuur was uitgekleeft, kraken was een misdrijf geworden, het klachtrecht van psychiatrische patiënten en de vermaatschappelijking van de zorg hadden niet kunnen verhinderen dat het aantal gedwongen separaties hoger lag dan ooit en Karel Burger beweerde met droge ogen dat etnische profilering een effectieve opsporing alleen maar ten goede kon komen en dat het Openbaar Ministerie een merk was dat zich aan de hedendaagse wetten van reputatiemanagement had te houden.

Jeanet Warmerdam keek nog steeds naar buiten toen Pieter naast haar kwam staan. De zon zakte langzaam en kleurde de horizon in vlammen oranje en roze. Roerloos stonden ze naast elkaar, zoals ze zo vaak roerloos naast elkaar hadden gezeten in de rechtszaal. Daar, beschermd door hun identieke kleding, hadden ze altijd het evenwicht behouden waaraan ze hun gezag ontleenden. Nu weerspiegelden in het glas met uitzicht op het nog kale plantsoen twee oude mensen zonder houvast. Zonder haar aan te kijken zocht Pieter Jeanets hand. Hij tastte naar haar knokige vingers en streelde haar perkamenten huid. "Ik had naar je moeten luisteren", zei hij, nauwelijks hoorbaar. Jeanet draaide een kwartslag en keek hem aan. Ze maakte haar hand los uit de zijne en legde hem op zijn arm. "Het is gebeurd, Pieter. Laat het gaan." ■

Miek Smilde, *Dorsmans dood*, De Arbeiderspers, € 19,99